

Խ. Թեթրեան, Չորսփեան և Հանգուցեան Աճեմեանի գործակալաւորը, որոնք գնում են իրենց տակաւներովը, կ'աչ կարասներովն և գործակաւորներովն: Այնպէս խաղողը գրնում են և փայտեայ մեքենաներով՝ մշակներն օգնութեամբ Քըմում և տակաւները լցնելով՝ վերագրանում են տուն, նայելով տարուայ առատութեան 300, 400, 500 մինչև 600 տակաւներով, (կարգանշիւր տակաւ 40—50 միւրոյ): Եւ այս ամենը կատարում է սեպտեմբերին և հոկտեմբերին:

1888 թ. յունիսի 14-ի Բարձրագոյն Հրամանագրով հրամայուած է այս տարի զինուորական խախտան Ծառայութեան կողմէն կողմաւոր ուրիշ Ժողովրդից 116 հոգի, որոնք համարուած են, 1886 թ. մայիսի 28-ի օրէնքով, պետութեան ընդհանուր նորակողներն մէջ և նշանակուելու են կողմաւոր զինուորական շնորհիւ պետութեան Ծառայութեան մէջ: Այդ 116 հոգին պիտի կուտան Գաղափարի շնորհիւ 5 հոգի, Թեթրեանի նահանգից 66 հոգի, Բուլղարիայի նահ. 3 հոգի, Նիւստրաուսիայի նահ. 11 հոգի, Բազարի նահ. 25 հոգի և Երևանի նահանգից 6 հոգի: Իսկ ընդհանուր պետութեան մէջ որոշուած է զինուորական Ծառայութեան կողմէն բանակին ունեւորութիւնը լրացնելու համար 250,000 հոգի:

Մինչև վերջերս տեղի ունեցող աշխատանքի պարզ, գեղեցիկ և հիմնական օրերին լաւորդեց անձնակալին բայց մեղով օրերն, Հոկտ. 6-ին երկինքը թխուց և վաղ առաւօտունից սկսեց անձրևել:

Հին-ՆԱԽԻՋԵՆԻՍԻՑ. — Սեպտ. 26-ին առաւօտեան ժամը 8-ին, մեղմունում գլխի եղաւ երկրաշարժի մի թեթև հարուած. ինչպէս անցաւ անգամ երկրաշարժը արևելքից դէպի արևմուտք էլ, նոյնպէս էր և այս անգամ:

Թեթրեան Բաղարնայա փողոցում, Ներսիսեան գլխաւորին պատկանող շինութեան մէջ բացուած է կենդանաբուժարանի Թեթրեանի կենդանիներն հովանաւորութեան ընկերութեան անդամները կենդանաբուժ վարչապետան, Մեթրեանի և Շէնքօգլէի ձեռնարկով:

էր մի ժամանակ. Տարածի իշխանութեան մի տարի յանձնել էր վաճառելու Բայց նա մի շնչին գտնութեան պատճառով, որ անցել էր վաճառել և Մուշեղի մէջ, վաճառելու ձեռքից իշխանութեանը յետ էր առել, և պիտի յանձնէր մի ուրիշ Մամիկոնեանի, որ երկրորդական Քիւրդից էր: Այս անպատուութեան վաճառը չէր կարող տանել: Միհրանը հաւատում էր վաճառի պատմական. նոյնը պատմում էին և ուրիշ հայեր, որոնց հետ յարաբերութիւն ունէր նա:

Այժմ նա կատարելապէս վստահացաւ նրան, և մտածում էր նրա ձեռքով ամենայն զինութեամբ նուաճել բոլոր ապստամբներին. և այդ կարելի էր, որովհետև հայն աւելի լաւ գիտէ հայն թույլ կողմերը, զգոյն եթէ տանից լինի, եղև երգիկը կը հանի», մանաւանդ վաճառի պէս հանձնարել և հարազատ գործը: Այդ լաւ էր հասկանում Միհրանը, ուստի և բոլոր պարսիկ մեծերն առաջ յայտնեց.

—Վաճառ, հայոց մեծ իշխան, ես հաւատում եմ քո ձեռնատարութեանը. ահա բոլոր իշխաններն առաջ թույլ եմ տալիս քեզ անել ինչպէս գիտես. և լաւ իմանա, որ երբ միանգամ այս ապստամբ Մուշեղն և իւր սեպուհները քո ձեռքով հպատակեն

քոյ: Կենդանիներն բժշկուելու համար կարեւոր խորհուրդների համար ստացում է 30 կոպէկ, իսկ չբուժուողներին ձրի են բժշկում:

Ֆինանսների մինիստրութիւնը միջոցներ է ձեռք առնում Անգլիոյ վիսի կողմից պարսկական և թերթական սահմանների վրայ եղած մաքսանկէզութեան առաջն առնելու համար: Այդ նպատակով նշանաւոր չափով գործարկում են պահպանների թիւը երկու սահմանի վրայ էլ:

ԲԱՊՈՒՆՑ. — Ուսուց գերատեսչական խումբը կազմակերպուած է և արդէն տալիս է ներկայացումներ և օպերետներ, հասարակութեանը միջոցով և ինչու թատրոնում, միմիայն մեր ցան ու ցրել գերատեսչական են, որ ուղարկուեցան զեռ քննած են: Վաղուց է մեծ կարեք է զգացում մի լաւ գերատեսչական խմբի, բայց տարաբախտաբար վատն էլ չկայ:

Կերակր սեպտեմբերի 2-ի գերբեր, Թեթրեանի մօտեքը եղող Սողանուղ գեղի մօտ բռնել են մի ֆուրգոն մաքսանկէզ լին՝ մօտ 60 պուր: Կառավարը փախչելով ազատուել է, իսկ լինելով ֆուրգոնը, «ԿԱՅ»-ի աստիճանի բերել են մաքսատուն:

Կողմաւոր մուգնումը Թեթրեանի կողմից բացուած է սոյն հոկտեմբերի 2-ից սկսած: Ինչպէս առաջ, այժմ էլ մուգնումը բաց է լինում շարաթը երեք անգամ՝ կերակր, երեքշաբթի և ուրբաթ օրերը առաւօտեան ժամը 10-ից մինչև ճաշից յետոյ ժամը 3-ը: Նոյնպէս հոկտեմբերի 3-ից բացուած է և հասարակական գրադարանը ամեն օր՝ ցերեկուայ ժամը 12-ից մինչև ժամը 5-ը:

Երկուշաբթի, հոկտեմբերի 3-ին Բագու է հասնում պարսից արտակարգ դեսպան պարսից Դաշի հօրեղոր օրգել պրինց Զեհսամ-ու-Սալթանէն: Նրան զինաւորել են քաղաքագլուխը և այլ վարչական անձեր: Պրինցը բնակարանի մօտ, լաւախանի տանը, է միջև ալոց, պրինցին շնորհաւորելու համար ներկայացել են Միշին Ասիայի ուստախան Բաթին Ժողովրդի ներկայացուցիչներն իրենց ազգային շորերով:

Արեւաց արքայից արքային,—նա չի մտածաւ քո մեծ վստայի և դու ոչ միայն Տարածի իշխան կը դառնաս, այլ և բոլոր հայոց մարդկան:

—Տէր, պատրաստ եմ իմ անձս և իմ ունեցած չունեցածս զենելարքայից արքայի համար,—և ով ենք մենք հայերս,—մի չնչին ազգ,—որ չհպատակենք նրա ահեղ գործութեանը: Թող Աստուած միայն շուտով առողջութիւն տայ իմ տերընդ, և ես բոլոր ապստամբներին նուաճեմ:

Միհրանը հրաման տուաւ, որ իւր զօրքից 6000 ընտիր այրուճի պատառտուին վաճառի առաջնորդութեամբ երկու օրից յետոյ Օձ-քաղաքի վրայ գնաւու: Նա մնացած զօրքերին հրամայեց Միշի չհետանան, որովհետև, չնայելով որ հաւատարմացած էր, թէ իւր կանաչը հայերի ձեռքին կը լինին, բայց կասկածանքի մէջ էր իւր կեանքի ապահովութեան համար, և սպասում էր, թէ ամեն գեղերն ունի հայերը, որ իւր կանաչը գեղերն էին և բախտի բերամբ, իրեն միայն վերադառնալ, մի գեղեր էլ կարող էին իրեն սպանել: Դրա համար նա ամենքին այլ ևս չէր երևում, և չնայելով որ իւր վէրքն արդէն սկսում էր առողջանալ, իւր մօտ շատ մարդկանց չէր ընդունում:

ՏՊԱՌՈՐՈՒԹԻՒՆԵՐ *

Մեկնելի երրորդ միջազգային գերատեսչական ցուցահանգստում:

Սրահ (Vestibul)

Հեռուից արդէն երևում է Glasplast-ի մուտքը դարձակներով շքեղ դարձակները: առաւօտից մինչև երեկոյ գոները բաց, ընդարձակ դաշինքները բացուած են գեղարուեստի երկերով, մարդկային հանձարի ամենապիւր արդարութեամբ, որոնք հրաւիրում են աշխարհի ամեն կողմից այցելուները զրահելու և վայելելու: Այսօր մի քան է կատարում Մեկնելի Միշի ևս ներս մտնենք և մտանալիքնք այս ոտնին և ուրախանանք, որ քաղաքական այս անկայուն դրութեան միջոցին, ուր Եւրոպան մի գինեոցի է ներմանում, այսպիսի մի ժամանակ, կրկնում ենք, մի միջազգային հանգիստ է կատարում, հանգիստ գեղարուեստի գեղարուեստ,—ահա մարդկութեան ընդհանուր կապիւրից միւր:

Ցուցահանգստի վրայ մի թեթև ակնարկ ձգողն անգամ պիտի կրկնէ գերմանացիների հետ, ահա քեզ «ժող գեղարուեստ», արժանի մեր դարուն և որ վստահ և համարձակ կարող է անցելու հետ մրցել:

Ահա քեզ սրահ (Vestibul) մեծ, ընդարձակ և հոյակապ, չորս գեղեցիկ կարկաստեղեան սեներ բաժնու: իսկ իրում են գործերը և ամբողջ սրահի ծանրութեանը այս սեներին մէջ տեղ վեր է ցայտում գեղեցիկ շատարուանը և ցողում իւր շուրջ շարուած կանաչ և սերնակաւ թիւիկները: բոլոր ճարտարապետ Արեւա Դմիտրի մի հրաշալի գործն է:

Կարկաստեղեան սեները շուրջը, սրահի մէջ և պատերի մօտ շարուած են միայն պատկերական երկեր, եթէ ի նկատի չունենանք գործերում քաշուած Ազատու Գաղաթի խորհուրդը և գեղեցիկ նկարները, որոնք գործերը ներսից դարձակներու համար են: Մարդկային սրահ բոլոր լարերից այստեղ դարձուած են, ինչպէս ստան է մի կորովաւան գրող. ոչ մի գեղեցիկ երևույթ չկայ աշխարհումս, որ այստեղ չարտադրուէր: Մենք այստեղ կը գտնենք շատ լին հաւատարմի նկարագիր Հին և նոր ազգերի կեանքից՝ աստուածների և զիւրացիների, քաղաքական և ընտանիքի:

*) Տես «Նոր-Գար» N 160.

Ժ. Տորոսեան լեռներն մի բարձր ուստի վրայ կանգնած էր Օձ-քաղաքի հոյակապ քերէն ինչպէս ահաբեկ վիշապի գլուխ, որ, կարծես, բարկացած գազանը բարձրացնում է վեր իւր օրսի վրայ յարձակուելու համար: Ստորին աշխարհը կտրուած է այդ գլխից, նա գտնի հետ հաղորդակցութիւն ունի միայն իւր երկայնի, պատուաւոր ազգիով: Դա Օձ-քաղաքի միակ մուտքն է, նեղուկ և գալաւրուն, որ սեպուցած ժայռերն միջով օձապաղտալ բարձրանում է մինչև անմաշկել գագաթը: Բարձր գագաթը հազիւ է անց կիսում այդ անցքի միջով, ուր շատ բռնակալ վիշապներ գլուխներն են ջարդուել: Օձ-քաղաքայիներն ձեռքով, Բերդի մուտքի գլխից խրամի տեղ բռնում է քնական ահազին մօրը, որի վրայ ձգուած է մեծ կամուրջ:

Մօրերն առջև հաւաքում են Օձ-քաղաքայիները: Նրանք զինուած ու հազնուած են ինչպէս պարսից զինուորները, ամենի ձիւնքը նրանց տակին խաղում են և, կարծես, նեղանում են, որ պատերազմի փողը դուռն է հնչում: Բերդի բարձրութեանց, պարսպների վրայ և ահեղ աշտարակների գլխին, երևում են պահպանները:

—Ճշմարտեան առաջ, Արեւան, քանիսկ գլուխն և ջարդուել այս գլուխը, հարցրին նրան խմբի միջից, իւր յաղթանամութեամբն և հսկայական մեծութեամբը:—Երբ պիտի գան այդ նորից արմատները, որ գլուխները ջարդուեն:

—Ճշմարտեան առաջ, Արեւան, քանիսկ գլուխն և ջարդուել այս գլուխը, հարցրին նրան խմբի միջից, իւր յաղթանամութեամբն և հսկայական մեծութեամբը:—Երբ պիտի գան այդ նորից արմատները, որ գլուխները ջարդուեն:

եկան, մինչև իսկ ներքին կեանքի, ինչպէս և նկարագիր այն բոլոր հրապարակների, որոնք բնութեանը ցերտացունէ հիւսիսից մինչև արեւմուտք: հարաւ քաշուած է: Այս մեր ներքին և արտաքին աշխարհի մի կասարեայ պատկերն է:

Ահա թէ ինչպէս, հազիւ հազ ըզգեցտանոց պահպանելու յանձնեցին ամպհոյանի կամ անձրևոցը և կամ ձեռնափայտը, եթէ սխալմամբ հետք ևս վերցրել, և վախճար 20 արժեքիցը (մօտ 10 կոպէկ), մտնում ես դռնով, արաւ խաւով են անցատուղ (entrée karte), և ահա քո առաջն են 70 լուսական ֆրանկ գերմանական պատերազմի զեւցանդներ, Բեռլինի, անբաղդ Գերդերի երրորդի և այլոց կեանքանները, բոլորի մօտ սերնակաւ կանաչ թիւիկները, ինչպէս և բոլոր զակ շինութեան մէջ, որոնք մի հաւնական թարմութեան են սփռում իրենց շուրջը. սրանց մէջ տեղ—Բեռլինի մօտ—գերմանական է Բ. Բեգստի (Բեռլին) «էլեկտրական գործը» der elektrische Penke-կոչուած արարեայ (Bronze) խմբաւոր (gruppe). Նրանք հանդիպում են Սեպ ժայռի վրայ մի կէտ և առ ուր երկասարկը մի յարմար տեղում, իսկ ձախը կախ, կուրքը դուռն ձգած և գլուխը ետ քաշած, երկու ձեռքով գրկած մի կինը, որ մի կողմից հազիւ հազ ձախ ոտը քայլու վրայ է գրել, առ աղբի վրայ հանգստանում, ձախ ձեռքով բռնում է ժայռի միջից բարձրացող ուղղարեւձ լայնատերք մի բարակ կարծեօք արմաւենու ծառ. բռնած տեղն ամբ միջից վայր է լինում մի ինչ-որ սփածանելու նման կինը ըզգեստ, որ ծածկում է երկուսի մերկութեան մի փոքրիկ մասը միայն, բայց գլուխը կինը առաջ է մղել, մարմնի մասը կրծքից վերև կէտ կողմով հանգնում է Երկասարկի կրծքին: Իսկ էլեկտրականութեան հաղորդող շրթներին հենց այս է միջնակը: Եւ հանդիպում և շուտով էլեկտրական կայծեր պիտի արտադրեն:

Առ կողմն ահա նօսրի վրայ բաղամած է Փէյլլոմարալ գրաք Մոլայիէն, մի գաղաւար, բայց չար և նման ծերունի քաջ գորավարին. քեզ վեր առնել է գրուած ձեռնիկ վիշէճի կիսաբանը. ձեռնակամորուս արքան, այս երկրորդ Բարբարոսին, իրաւամբ

գերմանացիների համարեալ բոլոր հանգիստների զարդն է:

Այս արձանները վերիվերոյ գիտելուց յետոյ հազիւ աչքը շուրջը ես անում, ահա երկու կողմից հրաւիրում են ձեզ մի մի սեղանի առաջ ագեղ և գեղեցիկ օրորողներ ցուցահանգստի պատկերներից կազմուած վիճակախաղի տոմսակներ գնել: Երկրից մինը, ինչպէս գեղաւորներն են ուղում հաւատացնել, անպաճառ տոնոց պիտի դուրս գայ և պիտի տանի. եթէ փող ունես առ, իսկ եթէ ոչ, առաջ «հորհրդակալութիւն» և անցիր առաջ:

Եւ ահա քո առ կողմն է իկարոսի խմբաւորներ, մի տեսարան՝ որ խաւալէ կարող է լինել յանդուգն և անձնատարան պատանիներին, իսկ ձախ կողմը, նորից մի խմբաւոր, առաւելին էլ վերջինս էլ գաղձը (գաղձ) են, ինչպէս այս սրահ արձանների մեծ մասը, այս մի գաղաւար է կարծեմ Բրաունշվայցում կանգնելիք խմբարձանի, ի յիշատակ ֆրանկ-գերմանական պատերազմի. խմբարձանը կաղմուած է մի ընտանիքից. հայր ու մայրը գաղաւթում աշխատում են. ինչպէս երևում է, ցորեն են հնձում. օրգին յաղթական բանակի հետ հարկներ մտնելով, դալիկներով պատկուած իւր ծնողների գլուխն է գրնում և զինուորական օրէնքի հակառակ, ինչ չի խնայելու ծնողական սիրով առաջ, որդին հանել է գլխարկը, գլուխը կուսցրել, իսկ մայրն ընկել որդու ձուով և հրեշտակային սիրով և անմեղութեամբ նայում է կորոյալից իւր որդուն: շուտով պիտի սեղմի նրան և համբոյնները դրոշմէ, բայց սիրոյ ստանկութեանց այնքան խանդավառութիւն է երբանիկ մայրը, որ նա առ վայրկեան շուտած է ստեմ թէ աղաւթ, իսկ հայրը մօր մօտ կանգնած ցորեն կրծքի մօտ, մանգաղը ձեռին խաղաղակալեւ, նայում է այս պատարանին և ապստում է իւր կարգին: Որպեսզի արանելի տեսարան:

Մենք հասնում Կարկաստեղեան սեներին, ձախ կողմից մի կուսական գեղեցիկութեամբ և երկար հանդերձով գեղատաւուած կինը որ ձախ արմուկով լինում է մի օղակաւոր դաւոր գլխի թերեւ Պրինցի կամ Անթիմիոսի գլուխը: Այս Գրեգորիոսն է, հանձարի վրայ լինողը նորից կենդանացաւ և իրենիկ նման նոր կեանք

—Այդ անմիտներն այնպէս էին իմանում, թէ մեր քաղաքում է գործուած օձերի թաղամուտը գլխի անգին բարը. նրանք կարծում էին, թէ այդ բարը պիտի խլին մեզից և իրենց թաղաւորին նուէր տանեն, որ այնպէս սիրեցին թախուիլ մեր տները,—է չգիտէին, թէ իրենք պիտի աւար լինին մեղ: Նրանք մեր կուսերի փորձերը չէին տեսնել:

Արձանն իւր ահազին լախտը հսկայական քաղով ձոճեց սպառնալից կերպով ողբ մէջ: Բաղմութեանը հոտաւ քաղաւից նրա լախտը դնաց:

—Բայց լաւ լաղ խաղաց լիմարիներ գլխին մեր վաճան իշխանը, գիշերով նրանց մեր քաղաքը մտցրեց և մեր ձեռքը առաւ, ստաց մի ուրիշ ձիւտը, մօտենալով Արձանի խմբին: Նորիկն իւր անգամների յաղթութեամբն ու հզօրութեամբ պալիտս չէր Արձանից, թէպէտև նրա պէս պահարկու չէր շարժուածքով. բայց նա նկարին անպէս էր շարժում, որ խոյրն աչքի ընկնում, թէ նա շատ զօրծ է ունեցել գլխի հետ:

—Այդ բարեկամս, լաւ խաղ խաղաց վաճառի իշխանը, տանց Արձանը,—նա խորամանկութեամբ լաւ կտորեկ տուաւ պարսից գործերին, բայց եթէ չլինէին իմ և քո և միւս-

ցելք բաժնի հոգի ետ ուղարկելից՝ Միհրանի մօտ աւտատուր, թէ «քաղաքացիական»։ Իսկ ինքն սկսեց կամաց կամաց զնա՝ օտարականներէ ետնել, որոնց կէսն արդէն քաղաքն էր մոռնի, իսկ մնացած մնար Մօրերի ղռնեցնէնէր քաղաքի անցքում էր։ Քաջքաջքէր առաջին սկսել էին արդէն ջարդել պարսկականներն, որ խռոված ու լանկարմալի եկած, սկսեցին ետ կանգնել։ Ինչ անցքի մէջ՝ Վահանն իւր խմբով բռնել էր Մօրերի ղռնաւոր։ Վարսկականներ մնացել էին քաղաքացիներէ և նրա սրերի մէջ։ Երբէք ժամ տեսեց սարսականի կտորածը։ Վարսկականներն ու որ կենդանի չմնաց, նրանց արեւնը հեղեղ զարձամ հոսում էր անցքի մէջ, իսկ գլուխները, որոնց բոլորք թժեղեց կտորած էին, հետոսեալ աւտատուր նկատականի ծայրին ցցուած էին պարսկականի ղռնաւոր։ Մի օրուայ մէջ 10,000 պարսկի կոտորուեցան Ռճ քաղաքի մէջ, 6000-ը գեղեցը, իսկ ցեղերկը 4000-ը, որ եկել էին իրրեւ թէ 6,000-ին օգնելու, իսկ Միհրանը Միջուր ժամուած լինելով, բանից անցնակ էր դուռ։

(Կը շարունակուի)

